

Свобода вчителя у виборі засобів для розвитку соціокультурних компетенцій учнів у процесі вивчення іноземної мови

Концепція модернізації української освіти, що закладена у Державному стандарті, визначає цілі та завдання загальної середньої освіти та підкреслює необхідність орієнтації освіти не тільки на засвоєння учнями певної суми знань, але і на розвиток їхньої особистості, їхніх пізнавальних та творчих здібностей.

Відповідно до основних положень Державного стандарту загальноосвітня школа повинна формувати цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також особистої відповідальності учня за результати навчання, тобто ключові компетентності, що визначають сучасний зміст та якість навчання.

У Державному стандарті також визначені основні завдання, а саме: формування в учнів громадської відповідальності та правової самосвідомості, духовності і культури, ініціативності, самостійності, толерантності, здатності до соціалізації в суспільстві. Все це стосується насамперед значного оновлення змісту навчання та приведення його у відповідність до вимог часу і завдань, що стоять перед країною.

Таким чином, впровадження компетентнісного підходу в освіті - це спроба привести у відповідність потреби суспільства з однієї сторони та потреби інтеграції особистості з іншої.

Введення компетентнісного підходу, на думку А.В.Хуторського, в нормативну і практичну складову навчального процесу дозволить вирішити проблему, типову для української школи, коли учні володіють теоретичними знаннями, проте зазнають значних труднощів в діяльності, що вимагає використання їхніх знань для вирішення конкретного завдання чи проблемної ситуації.

Що ж таке компетенція? **Компетенція** розглядається як наперед задана вимога до освітньої підготовки учня (державний стандарт, програми тощо).

Компетентність - це результат особистісної підготовки учня, що дозволяє найбільш ефективно і адекватно здійснювати освітню діяльність і забезпечує його розвиток. Це готовність і здатність людини діяти в тій чи іншій сфері діяльності.

Компетентність означає відповідність конкретним вимогам, критеріям, стандартам у відповідній сфері діяльності і при вирішенні конкретних завдань, наявність необхідних знань, здатність добиватись результатів і

володіти ситуацією.

Компетентнісний підхід до вивчення іноземних мов слід розглядати як спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що забезпечує засвоєння ними змісту навчання і тим самим досягнення цілей навчання при вирішенні певних проблемних завдань.

Головною метою навчання іноземних мов у школі є формування комунікативної компетенції.

Оскільки іноземна мова має безпосереднє відношення до сучасного життя, то має завдання як учителя іноземної мови полягає в тому, щоб дати учням не тільки мовну підготовку, але і зорієнтувати їх на практичне використання іноземної мови в техніці (працюючи з комп'ютером), бізнесі (ділові папери іноземною мовою), науці (статті, монографії) і таким чином вивчати мову для життя і професійної діяльності.

Метою викладання іноземної мови є розвиток комунікативної компетенції в совокупності її складових – мовної, мовленнєвої, соціокультурної, компенсаторної, пізнавальної. Вивчення іноземної мови має на меті формування особистості, яка здатна та бажає брати участь в міжкультурній комунікації.

При цьому особлива роль відводиться соціокультурному компоненту, як фактору, який багато в чому визначає використання мови в конкретних ситуаціях, тим самим впливає на іншомовну комунікативну компетенцію учнів.

Перед вчителем іноземної мови стоїть важливе завдання - формування в учнів не тільки загальнонавчальних умінь: робота з книгою, з текстом, з довідником, вміння розповідати, міркувати, логічно і послідовно розвивати свою думку, а й формування соціокультурної компетенції.

Соціокультурна компетенція - знання культурних особливостей носія мови, його традицій, норм поведінки і етикету, вміння розуміти і адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури. Формування соціокультурної компетенції в своїй основі має на меті інтеграцію особистості в систему світової та національної культури.

При формуванні соціокультурної компетенції зміст навчання передбачає:

1. Формування знань про свою країну і країнах, що вивчається (Географічне положення країн, їх столиці, пам'ятки, політичний устрій, традиції, культурна спадщина країн вивчається, менталітет, стиль і ритм життя людей певної культури або країни, фактори, що визначають розвиток і становлення культури, мистецтва, історії країн).

2. Розвиток умінь співвідносити свою власну і іншомовну культуру, сприймаючи відмінності як норму співіснування культур в сучасному полікультурному світі; гнучко використовувати різні стратегії для встановлення контакту з представниками інших культур; представляти свою країну і її культуру.

3. Виховання готовності до спілкування і співпраці з людьми в іноземному середовищі, культурної неупередженості, толерантності, мовного і соціокультурного такту і ввічливості.

Іншими словами, соціокультурна компетенція включає в себе три блоки знань:

- лінгвокраїнознавчі знання,
- соціолінгвістичні знання
- соціопсихологічні знання,
- культурологічні знання.

Вченими розроблені вимоги до відбору матеріалів для формування соціокультурної компетенції. Такими вимогами є:

- автентичність використовуваних матеріалів;
- інформаційна насиченість;
- новизна інформації для адресата;
- сучасність і актуальний історизм;
- врахування інтересів учнів (в тому числі професійних), а також захоплень, уподобань;
- відповідність мовних висловлювань літературної норми досліджуваної іноземної мови;
- країнознавча і лінгвокраїнознавча значимість матеріалів;
- відбір і використання навчальних матеріалів у відповідності до рівнів володіння іноземною мовою учнів (з урахуванням принципу доступності і посильності);
- організація відібраних матеріалів відповідно до принципів тематичності і наростання складності.

Важливим засобом формування соціокультурних компетенцій учнів є підручник. Сучасні підручники сприяють ефективному розвитку комунікативних навичок, необхідних у сфері повсякденного спілкування. Орієтуючись на формування мотивів навчання, розвиток пізнавальної сфери учнів, творчої особистості, в гімназії я використовую автентичні підручники з французької мови. Це підручники “Vitamine”, “Alex et Zoé” у початковій школі, підручники “Amis et compagnie”, “Echo junior A-2” у 5-6 класах середньої школи та “Echo B2” у 10-11 класах.

Ці автентичні підручники відповідають змісту навчальних програм, віковим і психофізичним можливостям учнів та завданням, які стоять перед навчальним закладом. Їх матеріали - дидактично обгрунтовані, знання подаються послідовно у взаємозв'язку, чим забезпечується їх системність.

У викладацькій діяльності велика увага приділяється формуванню мотивації. Формування мотивів, перш за все, - це створення умов для появи внутрішніх спонукань до навчання, усвідомлення їх самими учнями. Особливу роль у формуванні мотивації грають новизна одержуваної інформації, включення учнів у пошукову, творчу діяльність. Цьому сприяють нестандартні форми і прийоми роботи:

- рольові та ділові ігри;
- інтегровані уроки французької мови з уроками інформатики, історії, літератури;
- уроки-конкурси,
- уроки-семінари,
- уроки-екскурсії,
- уроки-огляди знань,
- відео-уроки,
- уроки із застосуванням комп'ютерних технологій.

На молодшій ступені навчання (початкова школа, а також 5-6 класи) основними прийомами формування соціокультурної компетенції є

- імітація традицій (відзначення свят і відтворення національних традицій, створення костюмів, малюнків, вітальних листівок), -
- імітація ситуацій спілкування (наприклад, дайте відповідь на питання вашого зарубіжного однолітця, складіть діалог),
- демонстрація ілюстрацій,
- розучування пісень, віршів,
- проектна діяльність (без включення дослідницької).

На середній ступені навчання на перший план для підлітків виходить спілкування з однолітками, тому додаються такі види роботи, як

- листування (в тому числі, по e-mail) з однолітками з інших країн,
- участь в форумах,
- спілкування з носіями мови,
- збільшується обсяг дослідницької діяльності в рамках проектної (проведення опитувань, голосувань і подання їх результатів, інтерв'ю з іноземним співрозмовником),
- складніше стають пропоновані для імітації ситуації спілкування,
- використовуються рольові ігри, ділові ігри,
- ведеться робота, яка спрямована на подолання стереотипного

мислення.

Ігри є однією зі складових частин всього освітнього процесу. Лексичні гри можуть бути призначені для тренування учнів у вживанні окремих частин мови, наприклад іменників, числівників, прикметників. Великий інтерес учнів викликають теми пов'язані з життям і побутом: "Будинок", "Магазин", "Школа". Використання образотворчої і предметної наочності дає простір для організації безлічі ігор. Творчі ігри також популярні.

На вищому щаблі навчання пріоритетним стає професійне і особистісне самовизначення, але спілкування зберігає свою важливість, отже, вся діяльність повинна носити інтерактивний характер, частіше використовуються дослідні типи проектів, робота з інформацією ускладнюється;

- заочне подорож по містах франкомовних країн;
- гри "Брейн-ринг", "Що? Де? Коли? ", "Зоряна година ";
- зустрічі в літературній вітальні;
- конкурси французької пісні;
- конкурси-виставки вітальних листівок, реклам ;
- конкурс читців;
- конкурс творів на різні теми;
- відео-уроки з країнознавства;
- зустрічі з французькими гостями;
- шкільні олімпіади.

Загальнодидактичні принципи формування соціокультурної компетенції:

- * Принцип комунікативності;
- * Принцип обліку індивідуальних особливостей учнів;
- * Принцип обліку вікових особливостей учнів;
- * Принцип практичного застосування іноземної мови;
- * Принцип свідомості;
- * Принцип залучення до іншої культури;
- * Принцип обліку рідної мови;
- * Принцип наочності.

Цінним принципом навчання є оволодіння мовою усвідомлено. Вивчення мови є усвідомленим, якщо учні бачать сенс в тому, що вони роблять. Тільки в цьому випадку передбачувані завдання і справи приймаються учнем, все його психологічні процеси (мислення, сприйняття, увагу, пам'ять) приходять в рух і навчання надає розвиваюче вплив на особистість.

Дуже важливу роль, особливо на початковому етапі, грає принцип наочності при навчанні іноземної мови. Всі кошти наочності (вербальні,

ілюстративні, а так же жести), які я використовую, створюють ефект «присутності» в якійсь конкретній ситуації спілкування і допомагають зберегти в пам'яті учнів той сенс, який потрібно їм передати або сприйняти. У своїй роботі я використовую автентичні матеріали з орієнтацією на сучасну дійсність і загальновідомість носіям мови (вирізки з газет або журналів, рекламні проспекти, довідники з ілюстраціями, карти, плани міст, предмети побуту, листи, листівки, програми радіо-телепередач і багато іншого) . Окрему групу становлять тексти, діалоги і так далі, які повідомляють нову інформацію про Францію та франкомовних країнах

Безумовно, найефективнішим засобом розвитку соціокультурної компетенції є перебування в країні мови, що вивчається, занурення в саму атмосферу культури, традицій, звичаїв і соціальних норм країни, що вивчається. Складне завдання стоїть перед вчителем іноземної мови: навчити школярів на сучасному етапі розвитку суспільства не тільки говорити, а й думати чужою мовою.

Опановуючи соціокультурними знаннями і вміннями, учні розширюють свої лінгвострановедческіє і країнознавчих за рахунок нової тематики про країну досліджуваної мови, її науці, культурі, реаліях, відомих людей в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і листі.

Матеріалом для навчання аудіювання служать автентичні тексти інформаційно-довідкового характеру: аудіоінформація в галереях і музеях, путівники для туристів, оголошення в аеропорту, вокзалі, в транспорті. Крім цього учням пропонуються тексти, які можуть зустрітися в реальному житті при навчанні або при відвідуванні країни мови, що вивчається: прогноз погоди, новини, спортивні репортажі, інструкції, інтерв'ю.

Навчання читання текстів лінгвокраїнознавчого змісту несе певну новизну, так як в цих текстах завжди зустрічаються реалії країни мови, що вивчається. З урахуванням віку, тематики і проблематики учням пропонуються автентичні тексти різних стилів: публіцистичні, науково-популярні, філологічні, художні.

Газетний текст, в даному випадку, розглядається як один з ефективних засобів формування соціокультурної компетенції учнів. Він володіє національно-культурною специфікою, що виявляється на рівнях семантики, синтаксису і структури. Вплив вербального повідомлення посилюється ілюстративно-графічними засобами, що мають широкий спектр асоціативних зв'язків. Французькі та франкомовні газети відрізняє інформативність, збалансованість авторських емоцій, структурно-композиційна чіткість, помірне ілюстрування, ідеологічна модальність. Мова газети представляє

собою одну з поширених форм побутування мови. Газета є невичерпним джерелом нової сучасної лексики, кліше, фразеологізмів, ідіом, відображає динаміку розвитку мови, нові мовні форми, також представляє багатство стилів сучасного іноземної мови.

Навчання на основі газетного матеріалу має наступні цілі:

- 1) навчити читати статті в оригіналі (тобто автентичні), здійснюючи різні види читання (що вивчає, ознайомлювальне, переглядові, пошукове);
- 2) навчити обговорювати суспільно-політичні теми і проблеми;
- 3) навчити висловлювати своє ставлення до прочитаного;
- 4) удосконалювати аудитивні, лексичні, граматичні навички;
- 5) реалізувати міжпредметні зв'язки, підвищувати рівень загальної культури і освіченості учнів, розширювати їх кругозір.

Використання пісенного матеріалу на уроках французької мови може застосовуватися не тільки для розвитку аудитивних навичок, вимовних навичок, поповнення словникового запасу, відпрацювання мовних навичок, а й для ознайомлення учнів з елементами культури країни мови, що вивчається. Тут слід дотримуватися деяких принципів, а саме: пісня повинна бути автентичної, вона повинна відповідати віку та інтересам учнів. Також необхідно відповідність пісні рівню мови учнів, методична цінність пісні і певна кореляція з навчальними програмами. Якщо вибір пісні відповідає даним принципам, то потенційно вона може бути дуже корисною. Далі я розробляю систему вправ по цій пісні.

Ще одним способом розвитку соціокультурної компетенції учнів є використання відеоматеріалів. Відеофільми - це свого роду культурні портрети країни.

Для успішного спілкування необхідно не тільки володіти однаковими мовними засобами співрозмовника (фонетичними, лексичними, граматичними навичками), але і загальними змістовними знаннями про світ.

Вченими розроблені вимоги до відбору матеріалів для формування соціокультурної компетенції. Такими вимогами є:

- автентичність використовуваних матеріалів;
- інформаційна насиченість;
- новизна інформації для адресата;
- сучасність і актуальний історизм;
- врахування інтересів учнів (в тому числі професійних), а також захоплень, уподобань;
- відповідність мовних висловлювань літературної норми досліджуваної іноземної мови;
- країнознавча і лінгвокраїнознавча значимість матеріалів;

відбір і використання навчальних матеріалів у відповідності до рівнів володіння іноземною мовою учнів (з урахуванням принципу доступності і посиленості);

організація відібраних матеріалів відповідно до принципів тематичності і наростання складності.

Оволодіння іноземною мовою нерозривно пов'язане з оволодінням національною культурою, яка передбачає не тільки засвоєння культурологічних знань, а й формування здатності розуміти особливості комунікативної поведінки народу цієї країни.

Соціокультурний компонент у змісті навчання іноземної мови відіграє істотну роль у розвитку особистості того, хто навчається, так як дає можливість не тільки ознайомитися зі спадщиною культури країни мови, що вивчається, але і порівняти його з культурними цінностями своєї країни, що сприяє формуванню загальної культури учня. Даний компонент покликаний розширити загальний, соціальний, культурний кругозір учнів, стимулювати їх пізнавальні та інтелектуальні процеси.